

Ceașescu și sindicatul Solidaritatea

■ ILARION ȚIU

[„Dimitrie Cantemir” Christian University]

Abstract

On 21 of August 1989, when Tadeusz Mazowiecki – one of the leader of the „Solidarity” trade union (Solidarność) – was appointed to lead the Government, Poland made an important step in falling out the totalitarianism. This event wired the leaders form the Communist Block, who were witnessing how the power get out of their hands. Nicolae Ceaușescu, considered the last conservative leader form Eastern Europe, got wise to the news from Poland. He called an emergency meeting of the Political Executive Committee of Romanian Communist Party in order to blame the „involvement” of „American imperialists” in domestic policy of the Government from Warsaw. He was also angry to Polish comrades who did not succeed to pull down the influence of Solidarność during the last ten years. Ceaușescu called in the action the states bellow the Iron Curtain in order to defend the socialism in Poland.

Keywords

„Solidarity” trade union (Solidarność); Poland; Opposition against communism; Fall of communism in Europe; Nicolae Ceaușescu

Preferențele democratice din Polonia i-au stricat lui Ceaușescu sărbătoarea națională de 23 august 1989. „Solidaritatea” câștigase la 4 iunie primele alegeri libere din lumea comunistă, iar Wojciech Jaruzelski¹ în loc să „acționeze ferm”, cum și-ar fi dorit liderul român, invitase sindicatul să desemneze primul ministru. L-a numit în această funcție pe unul dintre cei mai vocali critici ai regimului, Tadeusz Mazowiecki.

Ceaușescu s-a înfuriat și speriat totodată din cauza „evenimentelor antisocialiste” de la Varșovia. A convocat de urgență ședința Comitetului Politic Executiv al Comitetului Central al Partidului Comunist Român chiar în ziua desemnării lui Mazowiecki, ocazie pentru a-și prezenta „viziunea” despre „vara poloneză”. Prezentăm în continuare un extras din stenograma ședinței:

Nicolae Ceaușescu: Tovarășii, cred că cunoașteți cu toții evenimentele din Polonia, faptul că reprezentantul care fusese însărcinat cu formarea guvernului și-a prezentat demisia, care a fost acceptată, și a fost însărcinat să formeze guvernul unul din conducătorii „Solidarității”, care este cunoscut ca antisocialist, în strânsă legătură cu cercurile imperialiste reacționare.

¹ Generalul Wojciech Jaruzelski conducea Polonia din 1981, timp în care încercase fără succes să oprească ascensiunea „Solidarității”.

În legătură cu aceasta, ne-am sfătuit cu câțiva tovarăși și am adresat un mesaj conducerii sovietice, apoi câte un mesaj tuturor țărilor socialiste. Am primit și o informare în legătură cu poziția Comitetului Central al Partidului Muncitoresc Unit Polonez în problema formării noului guvern și a situației politice actuale. Orientarea polonezilor este în acord cu Uniunea Sovietică și cred că se poate spune chiar mai mult, adică este chiar la sfaturile Uniunii Sovietice.

Însă, după părerea mea, sfaturile sunt greșite, nu corespund intereselor Poloniei, nu corespund cauzei socialismului în Polonia, pentru că ele deschid calea „Solidarității” care este, așa cum s-a demonstrat în deceniul acesta, o agentură a imperialismului străin, în primul rând a Statelor Unite ale Americii.

Ați auzit acum care este și poziția Partidului Muncitoresc Unit Polonez care, într-un anumit sens este ceva, pare-se, mai fermă.

Deși noi nu cunoaștem întru totul situația, considerăm că lucrurile sunt foarte grave. În orice caz, Partidul Muncitoresc Unit Polonez se pronunță pentru a-și menține rolul important în viața politică. Sigur, este greu să spunem cum vor evolua lucrurile.

Cred că răspunsul pe care îl dăm sovieticilor, în aceste condiții, este foarte bun, iar ei, dacă vor înțelege, pot să determine ca, conducerea partidului Muncitoresc Unit Polonez să ia o poziție mai fermă. Cred însă că ei se asociază la părerea sovieticilor, ca să determine acceptarea „Solidarității”.

În fond, acum discutăm între noi.

Sunt 50 de ani de când au împărțit Polonia cu Germania și acum se pare că există un acord cu SUA pe spatele Poloniei, ori să-și asigure problemele cu SUA pe spatele Poloniei.

Noi nu trebuie să admitem acest lucru și trebuie să acționăm.

În general, deocamdată, tot ce discutăm acum sunt probleme strict interne de partid. Nu se publică nimic.

Însă noi trebuie să acționăm.

Poate să ne gândim și să ne adresăm din nou, chiar astăzi, conducerii Partidului Muncitoresc Unit Polonez. În orice caz, poziția lor este ceva mai clară și, dacă vor vedea că găsesc și un anumit sprijin, fără îndoială vor fi încurajați să acționeze.

Sigur, problema nu este dacă vor primi sau nu reprezentanți ai „Solidarității” în guvern, dar predarea conducerii guvernului către conducerea „Solidarității” este gravă. Primirea în guvern ai unor reprezentanți ai „Solidarității” se poate soluționa, dar, după mine, predarea este gravă. De altfel, ei publică cele două formații care și-au schimbat pozițiile tocmai datorită Uniunii Sovietice și, desigur, presiunile americanilor și țărilor occidentale.

Eu am de gând ca, după amiază, să mă refer la problemele acestea.

Am deja o referire cu privire la începutul războiului acum 50 de ani, la împărțirea Poloniei și la ajutorul pe care l-a dat România și care, de altfel, a fost singurul ajutor. Mă refer la faptul că țările occidentale nu și-au respectat angajamentul și România a acordat întregul său ajutor. Am spus în cuvântare că România a fost singurul stat care a acordat ajutor și aceasta este realitatea.

După aceea, mă gândesc să adaug că, în situația grea care s-a creat, ne exprimăm deplină solidaritate cu partidul și cu poporul polonez și îi urăm ca, în deplină unitate, să depășească această situație și îi urăm deplină solidaritate.

(Arhivele Naționale ale României, Serviciul Arhive Naționale Istorice Centrale, Fond Comitetul Central al Partidului Comunist Român – Secția Cancelarie, dos. nr. 57/1989)

„Evenimentele” din Polonia se succedaseră ca un vis urât pentru Ceaușescu. El avertizase încă din 1980 că un sindicat liber într-o țară din Europa de Est nu putea aduce decât deservicii comunismului. În ajunul sărbătorii naționale, la 22 august 1980, convocase de urgență ședința CPEX pentru a discuta „provocările antisocialiste” din țara prietenă. La acea vreme tocmai se născuse „Solidaritatea”, iar liderul român nu-și putea închipui cum s-a putut întâmpla așa ceva. A acuzat „lipsa de combativitate” a tovarășilor de la Varșovia, care permiseseră unor „elemente periferice” să preia conducerea fabricilor și să instaleze „spiritul grevist”.

„Analistul” Ceaușescu identificase și cauza „tulburărilor”: atmosfera de liberalism din societatea poloneză. Partidul își pierduse caracterul de clasă, majoritatea membrilor nefiind muncitori. Nici măcar în structurile de conducere nu-și găsea locul clasa producătoare. În plus, organele Ministerului de Interne erau prea blânde cu forțele „antisocialiste”. În primul rând, Biserica catolică avea influență prea mare asupra populației. Pe de altă parte, emigranții erau insuficient controlați informativ atunci când reveneau în patrie pentru concedii de odihnă sau în vizită la rude. Incitaseră populația la revolte contra ordinii sociale, acuza secretarul general al PCR. În plus, polonezii aveau propriile nemulțumiri legate de independența țării lor, unde staționau încă trupe sovietice. Erau grav răniți în orgoliu².

Un partid prea slab

Îngrijorați de ascensiunea sindicatului „Solidaritatea”, secretarii generali ai partidelor comuniste din țările membre ale Organizației Tratatului de la Varșovia s-au reunit pentru discuții la Moscova, pe 5 decembrie 1980. Toți participanții au căzut de acord că o intervenție în forță ar fi fost cea mai eficientă soluție. Însă cine se încumeta să o facă? Leonid Brejnev a declarat că nu mai dorea așa ceva. „Balșoi tankist” din august 1968 se temea la senectute de o soluție care i-ar fi compromis pe veci memoria. Concluzia a fost că polonezii trebuiau să-și rezolve singuri problemele. Întâi pe cale pașnică, prin dialog, iar în caz de eșec, prin utilizarea „organelor de stat”³.

Ceaușescu nu a insistat pe soluția represiunii, deși n-a respins-o, ca ultimă variantă. În opinia sa, Polonia ajunsese la o „ruptură” între partid și clasa muncitoare. Propunea „lărgirea democrației socialiste”, prin crearea unor consilii ale oamenilor muncii, care să participe la conducerea economiei. Invoca marea sa „inovație” în privința doctrinei socialiste, prin care ar fi reușit să-i facă pe muncitori „adevărații stăpâni” ai bunurilor poporului. În acest fel, „Solidaritatea” nu mai putea pretinde grija pentru soarta fabricilor și uzinelor deoarece muncitorii organizați de partid participau liber la „autoconducerea” unităților economice. De fapt, nimeni nu a luat vreodată în serios „democrația muncitorească” a lui Ceaușescu.

După ședința furtunoasă de la Moscova din 5 decembrie 1980 polonezii au încercat să dea un semnal de „fermitate”, desemnând la conducerea guvernului un general, în februarie 1981. Wojciech Jaruzelski era singurul militar de carieră care conducea un stat comunist. Dar rezultatele întârziiau... Lună de lună, „Solidaritatea” anunța creșterea numărului de membri. Recrutaseră adepți chiar în rândul personalului militar!

Secretarul general al PCR era foarte nemulțumit de bâlbâielile tovarășilor de la Varșovia. Nu s-a sfiit să-și arate indignarea chiar în prezența ministrului polonez

² Arhivele Naționale ale României, Serviciul Arhive Naționale Istorice Centrale, Fond Comitetul Central al Partidului Comunist Român (în continuare CC al PCR) – Secția Cancelarie, dos. nr. 71/1980, f. 3.

³ Comitetul Central al Partidului Comunist Român..., f.3.

de Externe, Józef Czyrek, aflat în vizită oficială la București, la începutul lunii iunie 1981. Ceaușescu considera că liderii PMUP nu-i ascultaseră sfaturile privind refacerea legăturii dintre clasa muncitoare și partid. Din câte aflase, la congresul comuniștilor polonezi, programat în aceeași lună, din 300 delegați, doar 80 erau muncitori⁴.

L-a împiedicat Ceaușescu pe Brejnev să invadeze Polonia?

Sovieticii deveneau și ei iritați de modul în care polonezii gestionau problema „Solidarității”. Succesul sindicatului alimenta declarațiile acide ale americanilor. Noul președinte Ronald Reagan afirmase că după ce trăise prăbușirea nazismului spera să mai prindă și sfârșitul comunismului.

La 5 iunie 1981, Comitetul Central al PCUS a trimis către toate „partidele frățești” o scrisoare extrem de dură, în care-i acuza pe tovarășii polonezi de incapacitate. Brejnev ajunsese la capătul răbdării. Le sugera liderilor de la Varșovia că aveau și armată, Securitate etc. pentru a reduce la tăcere „Solidaritatea”.

Amenințările n-au avut efect. Congresul PMUP din iunie 1981 a fost un veritabil eșec. Reales în fruntea partidului, Stanisław Kania se temea în continuare să intervină în forță. În septembrie 1981, „Solidaritatea” și-a organizat propriul congres, desemnându-l președinte pe „turbulentul” electrician Lech Wałęsa. Probabil la presiunea sovieticilor, pe 18 octombrie 1981 secretarul general al PMUP a fost schimbat cu prim-ministrul Jaruzelski. Deși avea origine aristocratică, generalul fusese educat în Uniunea Sovietică, fiind considerat un om al Moscovei.

În iarnă, evenimentele s-au precipitat. Liderii „Solidarității” și-au dat întâlnire la Gdansk pentru finalul anului, fiind suspectați că vor încerca o lovitură de stat. În regim de urgență, sovieticii au convocat pe 3 decembrie la Moscova Comitetul miniștrilor apărării din țările participante la Tratatul de la Varșovia. Reprezentatul sovietic a dorit să introducă în comunicatul final un pasaj despre „îngrijorarea în legătură cu situația din Republica Populară Polonă”. Informat de Constantin Olteanu, ministru Apărării, Ceaușescu a convocat ședința CPEX pentru a respinge această inițiativă. Ce treabă aveau militarii cu o problemă politică? Doreau oare sovieticii o justificare pentru invadarea Poloniei?

Ca urmare a indicațiilor primite de acasă, Constantin Olteanu a refuzat să-și pună semnătura pe comunicatul final. Văzându-i fronda, colegul maghiar s-a codit și el, motivând necesitatea consultărilor cu tovarășii de la Budapesta. Ulterior s-a declanșat un mic scandal deoarece reprezentantul Ungariei amintise consecințele invaziei sovietice din 1956: mii de morți și răniți⁵. Ceaușescu avea cam aceeași părere. Dacă trupele Tratatului de la Varșovia lansau ocupația, poporul polonez s-ar fi apărut. Operațiunea sfârșea cu un măcel de mari proporții, care compromitea definitiv „lumea socialistă” pe plan internațional⁶.

O duminică fierbinte în toiu iernii: stare de război în Polonia

În dimineața zilei de 13 decembrie 1981, într-o duminică, membrii CPEX au fost chemați de urgență la sediul Comitetului Central. Pentru început s-a dat citire comunicatului Agenției France Presse, care anunța că în Polonia se decretase starea de război. La ora locală șase, vocea „tristă” a gen. Wojciech Jaruzelski a întrerupt programul radioului de stat pentru a anunța noile măsuri excepționale. Sediul din

4 Fond CC al PCR – Secția Relații Externe, dos. nr. 135/1981, f. 12-13;; dos. nr. 138/1981, f. 16-20.

5 Fond CC al PCR – Secția Cancelarie, dos. nr. 96/1981, f. 2-3; dos. nr. 101/1981, f. 2-7.

6 Fond CC al PCR – Relații Externe, dos. nr. 138/1981, f. 16-20.

Varșovia al „Solidarității” fusese ocupat, iar mai mulți lideri ai sindicatului au ajuns în arest. Nu doar opozanții au căzut victime. Au fost ridicați de acasă fostul secretar general al PMUP, Edward Gierek, precum și fostul prim-ministru, Piotr Jaroszewicz. Aceștia conduseseră Polonia în perioada 1970-1980. Jaruzelski a cerut polonezilor „să nu fie vărsată nici o picătură de sânge”, iar comunității internaționale „înțelegere”, deoarece „acțiunea nu amenință pe nimeni”.

Ceaușescu s-a ferit să ia imediat poziție față de evenimente. Mai întâi aștepta să vadă „cum vor evolua lucrurile”. Era tare nemulțumit de ce se întâmpla în Polonia pe linie de partid: „Cred că e o răfuială politică între ei. Le e teamă de organizarea partidului, de asta au arestat activiști vechi”. În opinia sa, așteptaseră prea mult până să apeleze la soluția militară: „E rău că s-a întâmplat acum. Trebuiau să facă ordine în 1980, în vară”.

Secretarul general al PCR era totuși rezervat privind eficiența soluției militare. Noul regim trebuia mai degrabă să recapete încrederea clasei muncitoare în partid. Jaruzelski va pune ordine în societate, spunea Ceaușescu. Dar fără „acțiuni politico-educative” nu va face nimic pentru consolidarea socialismului: „Cea mai mare parte a activului era de acord cu «Solidaritatea». Sunt probleme de fond pe care societatea poloneză nu le-a rezolvat. Biserica catolică le folosește împotriva partidului. De fapt, partidul nu reprezintă Polonia, ci Biserica. Au neglijat sentimentul național al polonezilor, care e foarte puternic, dar în schimb a fost exploatat de biserica catolică. Toate problemele privind independența națională să fie problemele partidului, ale politicii statului”⁷.

Concluzii

În 1989, Ceaușescu ajunsese cel mai conservator, și cel mai izolat totodată, dintre liderii comuniști europeni. Atitudinea lui în „criza poloneză” reprezintă un indicator semnificativ al poziției față de prefacerile democratice est-europene din anii '80. Gândea în paradigmele comunismului primar, acuzându-i chiar pe sovietici că abandonaseră idealurile leninismului. Refuzând să accepte căderea Cortinei de Fier, s-a ținut cu dinții de putere. Dintre toți secretarii generali ai „partidelor frățești”, el a sfârșit cel mai tragic, căzând sub tirul gloanțelor în ziua de Crăciun a anului 1989.

BIBLIOGRAFIE

Arhivele Naționale ale României, Serviciul Arhive Naționale Istorice Centrale, Fond Comitetul Central al Partidului Comunist Român – Secția Cancelarie, dos. nr. 71/1980, dos. nr. 96/1981, dos. nr. 101/1981, dos. nr. 57/1989.

Arhivele Naționale ale României, Serviciul Arhive Naționale Istorice Centrale, Fond Comitetul Central al Partidului Comunist Român – Secția Relații Externe, dos. nr. 135/1981, dos. nr. 138/1981.

⁷ Fond CC al PCR – Secția Cancelarie, dos. nr. 101/1981, f. 2-7.